

Indholdsfortegnelse

Forside.....	1
Forord.....	2-3
Introduktion.....	4-7
Lodderne.....	8-11
A/S Kirkebrohuse.....	12-13
Bytoften.....	14-15
Bredalsparken.....	16-21
Hvidovrebo afdeling VII.....	22-25
Hvidovrebo afdeling VI.....	26-29
Grenhusene.....	30-33
Brøndby Rådhus.....	34-39
Schneekloth Gymnasium.....	40-43
Brøndby Retsbygning.....	44-45
Globus Cyklefabrik.....	46-47
Værklister.....	48

Forord

Der bor flere danskere i forstæderne end i nogen anden byform, og vi er rigtig glade for at bo her. Forstaden er en så naturlig del af vores liv, at vi let glemmer at undre os over dens særlige kvaliteter.

Forstadens historie er kommet i fokus gennem det seneste årti, og det giver os mulighed for at genopdage mange af de kvaliteter, som forstaden blev skabt til at rumme. I forstaden er vi i velfærdssamfundets kærneland. Det er her bygningerne fortæller om den markante demokratiske udvikling, som Danmark gennemløb i årtierne efter Den anden Verdenskrig.

I de år voksede forstæderne eksplosivt og skabte især omkring København en række store, tætbefolkede kommuner. Her satte udviklingen hele tiden nye standarder for, hvad almindelige borgere kunne få adgang til. Store sunde boliger og moderne institutioner skød op i et hidtil uset tempo.

Byggeriet blev sideløbende industrialiseret, og forstædernes bylandskab rummer i dag en fantastisk eksempelsamling, der belyser parløbet mellem velfærd og industri. Forstaden er samtidig et landskab, som bærer fortællingen om, at der kan være en pris at betale, når udviklingen for alvor går stærkt.

Det er alt sammen historie. Det klassiske velfærdssamfund, hvor industrisamfundets forskellige samfundsklasser alle for første gang fik tilbudt adgang til de fælles tilbud, er afløst af en ny samfundsstruktur, men det betyder ikke, at vi skal glemme de gamle kvaliteter.

Som borgmestre forholder vi os til de aktuelle udfordringer, men det er perspektivrigt at stoppe op, se tilbage og konstatere, at de seneste årtiers kritik af forstæderne helt har overskygget det kapitel af historien, hvor netop forstæderne løste samfundets bolig- og sundhedsproblematikker.

I denne lille bog sætter Forstads Museet fokus på én af velfærdssamfundets store arkitekter, Svend Eske Kristensen, som har sat sit markante aftryk på både Brøndby og Hvidovre Kommuner.

Når valget falder på netop ham, skyldes det ikke mindst, at han gennem 1950-erne var blandt de få arkitekter, der interesserede sig for, hvordan beboerne efter indflytningen oplevede hans bygninger. Samtidig er han blandt pionererne i byggeriets industrialisering, og endelig var han aktiv i så mange årtier, at hans byggerier giver et bredt billede af de skiftende vilkår for byggeriet efter 1945.

Det er med stolthed og glæde, at vi i dag konstaterer, at vores kommuner kan fremvise denne række eksempler på velfærdsbyggerier. Vi håber, at vi må dele denne glæde med rigtig mange, så vores velfærdshistorie bliver fælles historie.

Ib Terp
Borgmester
Brøndby

Milton Graff Pedersen
Borgmester
Hvidovre

Introduktion

Rigtig mange danskere elsker forstaden, nogle danskere elsker at hade den, men for alle danskere er forstaden en kendsgerning. Det er her så mange af os bor, og det er den byform, som rummer fortællingen om Det tyvende Århundredes drøm om adgang til det gode liv for alle.

Forstaden har mange udtryk: Fra villa- og parcelhuskvarterernes anonyme netværk af veje rammet ind af grønne parceller, hvor individuelle drømme foldes ud i et kollektivt udtryk styret af markedet, til de store almene byggeriers planer, hvor kollektive rammer søger at forme individuelle liv efter modernismens idealer.

Århundredets boligpolitiske kamp mellem kollektive og individuelle idealer er skrevet i tegl og beton overalt i de danske forstæder. Det blev et nyt bymæssigt landskab, velfærdsbyen, hvor adskillelsen mellem socialgrupper fra et relativt demokratisk udgangspunkt er blevet stadig skarpere gennem årtierne.

Hvor de fremtrædende modernistiske arkitekter har givet deres bedste bud på fremtidens villaer i velhaverforstæderne, har de leveret bud på industrialiserede kollektive boligformer i de forstæder, hvor den brede befolkning skulle finde sin fremtid.

I løbet af en enkelt generation blev boligens formelle kvaliteter som lysindfald, opvarmning, sanitet og størrelse demokratiseret i en grad, som vel næppe nogen havde forestillet sig i Mellemløbet. Fra en virkelighed, hvor arbejderfamilien i byen i bedste fald havde to værelser, kakkelovn, koldt vand i køkkenet og lokum i gården, blev den næste virkelighed to værelser, to kamre, centralvarme, badeværelse og moderne køkken. Nu i forstadens grønne omgivelser og efterhånden med Mor på arbejdsmarkedet og børnene i institution.

Denne demokratisering af adgangen til det gode liv havde afsæt i modernismens tankesæt, i politiske dagsordener, i industrialismens produktionsformer og i et stigende velstands- og uddannelsesniveau.

I en bred alliance mellem politikere, meningsdannere, arkitekter og ingeniører blev grundlaget for den nye tid lagt umiddelbart efter Befrielsen i 1945. Spirerne til velfærdsamfundets eksplosive udvikling af især boligbyggeriet findes spredt i Mellemløbet i modernistiske modelbyggerier, der i dag står som arkitektoniske ikoner. Den modernitet, de indvarslede, havde en elitær karakter, som genkendes i mange af tidens kulturkredse, fra Tyskland til Sovjetunionen.

Som modsætning til stjernearkitekternes elitære projekter blev den danske modernisme i efterkrigstiden drevet af en demokratisk dagsorden og udviklet i samklang med politisk/administrative dagsordener om rationalisering og industrialisering. Forstæderne omkring København blev den helt store tumleplads for planlæggere, arkitekter, ingeniører og entreprenører i perioden fra 1945 til slutningen af 1970-erne, hvor en helt ny dagsorden satte ind.

Hvidovre og Brøndbyerne blev som en række andre Københavnske omegnskommuner sat i spil som de områder, hvor fremtidens by skulle udvikle sig. I årene efter Befrielsen rumledes endnu med planer om at indlemme disse vækstområder i Københavns Kommune, men i et kompliceret politisk spil blev mulighederne for at etablere en storkøbenhavnsk kommune forspildt. Så de endnu ret små kommuner (Hvidovre 13.000 og Brøndbyerne 3.000 indbyggere) blev deltagere i en byudvikling, hvor Københavns Kommune og boligselskaber med hjemsted i København allerede gennem jordopkøb havde udstykket en del af udviklingslinierne. I tiden frem til 1960 tredobledes Hvidovres indbyggertal til 39.000 og Brøndbys eksploderede gennem en næsten syvfoldning til 20.000.

De mange tusinde boliger blev opført i en stemning af optimisme og nybrud. De økonomisk trange tider tvang til nytænkning, og det præger en god del af byggerierne i de to kommuner. Ved siden af de mange individuelle enfamiliehuse, som fortsat blev bygget, skød moderne husformer frembragt efter de mest fremmelige ideer frem, og et nyt bylandskab blev skabt. Nye materialer, nye arbejdsgange, nye byggestandarder og nye skalaer for husstørrelser vandt frem.

I hele denne periode, hvor industrialiseringen endelig nåede byggeriet og gennemlevede en udvikling fra den mindre til den helt store skala, finder vi arkitekt Svend Eske Kristensen (herefter Eske Kristensen) som én af de fremmeste repræsentanter for en demokratisk og socialt bevidst tilgang til den nye tids teknologiske muligheder.

Han nåede at stå bag ikke færre end 11 byggerier i Brøndby og Hvidovre, og blandt dem nogle af kommunernes mest interessante huse fra perioden. Som arkitekten bag markante byggerier som Brøndby Rådhus og Bredalsparken og bag Danmarks første fleretages montagebyggeri af boliger, Strandhavevej, er han i forreste række blandt velfærdsarkitekterne i de to kommuner.

Han repræsenterer på bedste vis arkitektstandens arbejde med tradition og fornyelse, han virkede som arkitekt i stor skala gennem hele perioden, og han bredte sig over hele den bygningsmæssige funktionspalet fra boliger og institutioner til produktionsbygninger. Han havde samtidig klare holdninger til de krav, borgerne burde få opfyldt i deres boliger, og han interesserede sig dybt for, hvordan boligerne fungerede, når brugerne var flyttet ind.

Gennem sin karriere arbejdede Eske Kristensen både i traditionelle og eksperimenterende materialer og former. Han blev trods sin lærergerning på Akademiet og sine markante budskaber om forholdet mellem arkitektur og industrialisering ikke udadtil kendt som en af arkitektfagets førerskikkelser. Dertil var hans virke alt for koncentreret om praktikken, og hans skriftlige virksomhed var mest rettet til kolleger frem for til offentligheden.

Eske Kristensens bygninger fortæller om et afsæt i håndværksmæssig faglighed parret med lyst til nyskabelse og rationalisering og en ulyst til at blive fastholdt i én æstetik. De 11 byggerier i Brøndby og Hvidovre spreder sig over et halvt århundrede, og de vidner tilsammen også om skiftende tiders byggepolitik og økonomiske vilkår, fra 1950-ernes opfindsomme kvalitetsprægede kombination af tradition og teknologi til de næste årtiers teknologifikserede lavprisproduktioner.

”Vi byggede jo for børn, derfor de små enheder. Et hus måtte ikke være større end, at de skulle kunne finde hjem,” sagde Eske Kristensen om opførelsen af Bredalsparken i Hvidovre. Det vidner om en tankegang, som i overensstemmelse med værdigrundlaget bag velfærdssamfundet, tog afsæt i livskvalitet. Det er den store fortælling fra velfærdssamfundet som kan aflæses i Eske Kristensens bygningsarv til kommende generationer.

Lodderne

Beliggende: Skolelodden 1-9, Præstelodden 1-13, Degnelodden 1-15 og Tingmandslodden 1-15.

2605 Brøndby

Bygherre: Murermester Juul

Opført: 1942

Omfang: 28 identiske kædehuse i 1 etage, hver på en 525 m² grund, opført i fire rækker

Den voksende boligmangel under Anden Verdenskrig medførte, at Brøndby sogneråd besluttede sig for at lade en rækkehusbebyggelse opføre. Eske Kristensen blev antaget under betingelse af, at husene blev opført i mursten med tegltag for at undgå et for spartansk udseende ved byggeriet. Den oprindelige plan bag byggeriet var at opføre i alt 52 kædehuse. Den første etape bestod af 28 huse med den hensigt, at hvis bebyggelsesformen blev succesfuld, skulle de resterende 24 opføres. Besættelsestidens store vanskeligheder med at skaffe materialer betød dog, at den oprindelige projekterede salgspris på 17.800,- kr. endte med, at husene blev solgt for ca. 20.000 kr. Dette medførte tab for de involverede, hvorfor anden del af projektet ikke blev til noget. Oprindelsen bag ved navnene på vejene refererer til de embeder, der havde råderet over jorden tidligere, henholdsvis skolelæreren og tingmanden. De to yderligere gadenavne er frit opfundne for at passe tematisk ind.

Husene er opført af sorterede, hvidgule maskinteglsten fuget med vandfaldsfuge, trævinduer, tag udført af en gitterspærkonstruktion, dækket med røde tegl. Ifølge Eske Kristensen var det beklageligt, at trævinduerne ikke var dobbelte. Dette skyldtes, at der på opførelsestidspunktet ikke var tilladelse hertil. Han mente desuden, at wc'et var for lille og lå for udsat i udhuset, ligesom beslutningen om udeladelse af en isoleret bagmur var en dårlig besparelse. Til gengæld fremhævede han rækkehusets fordel med stor husdybde samt fælles gavl og kort facadelængde, hvilket betød, at grundene blev udnyttet optimalt.

Hensigten bag bebyggelsen fra Eske Kristensens side var at opføre puritanske, billige huse med et tilstrækkeligt stort haveareal, til glæde for folk, der ønskede at flytte ud fra storbyen. Den store grund kombinerede tanken om at give beboerne mulighed for at dyrke grønsager samt give børnene et frirum. Samtidigt lagdes der vægt på, at der var kort til stationen i Glostrup, således, at beboerne kunne komme på arbejde i København.

At husene var beregnet til familier, der ønskede at flytte ud fra storbyen, er tydeligt i indretningen. Eske Kristensen tænkte spisepladsen som en kombineret spise- og legeplads, hvilket blev understreget i halvdøren mellem spiseplads og køkken; denne halvdør betød, at husmoderen kunne lave mad i køkkenet og samtidigt holde øje med børnene i spisestuen. Desuden var der mellem spisestuen og opholdsstuen et let trægitter, der skulle forhindre børnene i at løbe væk. Til husene hørte en have, hvis størrelse var disponeret, således, at der var plads både til nyttehaver samt have til ophold og leg. Der var desuden en madkælder udgravet under køkkenet, hvor man blandt andet kunne opbevare grønsagerne fra haven.

Husene på 84 m² blev hurtigt for små til familierne, og derfor byggede mange ulovlige udestuer. Dette blev behandlet på grundejerforeningens generalforsamling mandag den 16. marts 1953. Kommunalbestyrelsens henstilling blev forelagt for forsamlingen. Her blev det understreget, at de ulovlige bebyggelser enten skulle rives ned eller godkendes ved, at beboerne indsendte forslag til eventuel ombygning. Arkitekterne Koustrup Olsen og Enevold Johansen fik til opgave at udarbejde de nødvendige tegninger, og udarbejdede i samme forbindelse tegninger over alle de ombygninger, der kunne tænkes at blive aktuelle i de nærmeste år, herunder vindfang, cykelskure, garager samt terrasser. Ved samme lejlighed blev påbuddet om ensartethed ved byggerierne fremhævet, samt en henstilling til medlemmerne om ikke at opføre noget nyt eller forandre på det eksisterende inden en eventuel tilladelse fra kommunen forelå.

Lodderne er, ulig mange andre af Eske Kristensens byggerier, ejerboliger. Rækkehusene fremstår noget anderledes end de nyopførte kædehuse. Der er blandt andet nye sorte bølgeeternit-tage, skorstene er sløjfet, og mange steder er der isat nye vinduer. Påbuddet om ensartethed fra 1950'erne synes ikke i lige høj grad forsøgt overholdt. Især de fjernede skorstene opleves som et tab. Til trods for dette fremstår Lodderne som hyggelige, charmerende huse af høj byggemæssig kvalitet. Planens robusthed understreges desuden ved, at bebyggelsen opleves stærkt trods alle ombygningerne.

A/S Kirkebrohuse

Beliggende: Hvidovrevej 130-134. 2650 Hvidovre

Bygherre: Murermester Ejner Honoré

Opført: 1944-45

Omfang: 68 lejligheder opført i blokke på 2 og 3 etager

Ejendomsselskabet A/S Kirkebrohuse kontaktede Eske Kristensen med ønsket om, at han skulle tegne en bebyggelse på grunden. Kommunen ønskede, at den vinkelformede bygning nærmest kirkegården blev holdt lav, hvilket blev opfyldt på trods af, at en bebyggelse i to etagers højde var særdeles uøkonomisk. Hvidovre Kommune satte også krav for lejlighedernes størrelse og antal rum som betingelse for anbefaling af statslånet. Eske Kristensen mente, at tendensen var rigtig, hvis den blev håndhævet overfor alle. Dette sikrede, at lejlighederne fik en god størrelse med hensyn til antal rum, og medførte samtidigt, at sove- og opholdsrum arealmæssigt ikke blev for små, således som tendensen ellers var.

Bygningerne er opført af mørkerøde, håndstrøgne mursten med tilbageliggende fuger, afsyret med farve, hvide vinduer, tag med udhæng dækket med tegl samt franske altaner. På bygningens bagside er der udført små trappekviste for at give bygningen en opdeling. Den lidt mystiske byggeplan skyldtes, at der igennem grunden er et areal beregnet til nedlægning af hovedvandledning til København og eventuel gennemførelse af en ny vej.

Eske Kristensen lagde i projekteringen af byggeriet vægt på at skaffe lejlighederne goder som ikke var teknisk vanskelige eller krævede bekostelige installationer. Han var desuden fortaler for, at sammensætningen af lejlighedernes rumantal med fordel kunne tage udgangspunkt i en statistisk gennemgang af befolkningssammensætningen; familier med og uden børn, samt antal børn.

Lejlighederne var gennemtænkte ud fra de kommende beboeres ønsker og behov og var i samtiden både veludstyrede og rummelige. Toiletterne havde vinduer direkte til det fri. Køkkenerne havde fliser samt mange skabe og skuffer. Spisekamrene havde gulv i beton samt vindue ud til det fri. Stuerne var kvadratiske og derfor lette at indrette. Der var desuden garderobeskabe i forstue og soveværelse. Bygningerne var derudover forsynet med nedstyrtningskasse i de tre etagers huse, dog ikke i de to etagers høje huse. Til byggeriet hørte desuden syv butikker i stueplan, der tænkte at kunne dække beboernes daglige indkøbsbehov.

Bebyggelsen ejes i dag af Postbudenes Byggeforening og bliver fortrinsvist udlejet til postbude. Bygningerne fremstår velholdte og stort set som ved opførelsen. Der er tale om et godt og gedigent byggeri med charmerende butikker i stueetagen, der har bevaret det oprindelige udseende.

Bytoften

Beliggende: Bytoften 1-27 og Hvidovrevej 129. 2650 Hvidovre

Bygherre: Murermester Ejner Honoré

Opført: 1945-1947

Omfang: 69 lejligheder og 5 butikker opført i to blokke; blok A, der er 3 etager samt blok B, der er 3½ etage. Blok A er ren boligbebyggelse, mens blok B har butikker i stueetagen.

Beboelsen er opført af grovpudsede mure, hvide vinduer, tag med udhæng dækket med røde tegl, franske altaner, samt karakteristiske buede indgangspartier som adgang til beboernes lejligheder. Blok A, der kun består af lejligheder, har adresse på Bytoften 13-27. Blok B's opdeling i både butikker og lejligheder betyder, at de erhvervsdrivende har udgang til og adresse på Hvidovrevej, mens beboelserne på 1. sal og opefter har indgange på bagsiden af blokken og adresse på Bytoften 1-11. Blok A har tag udført som gitterspær, mens blok B har saddeltagskonstruktion. Blok B's tag, der vender mod Hvidovrevej har kviste.

Eske Kristensen havde på forhånd forestillet sig brugen af alle rum. I arkitekt-tegningerne er de enkelte forretningers navne og rummenes opdeling samt anvendelse derfor påført. I stueetagen lå forretningerne; henholdsvis en konfektionsforretning, Roskilde Andels Slakteri opdelt i en charcuteri afdeling og en slagterafdeling, A/S Palma Fabrikker, tobakshandel samt restauration med skænkestue. Sidstnævnte havde tre selskabslokaler med garderobe og dame- og herretoilet på 1. sal. I kælderens var der lagerrum til butikkerne, salt- og kogerum til slagteren og desuden cykelparkering, pulterum samt vaskeri til beboerne.

De enkelte lejligheder er ikke beskrevet i detaljer, dog ved vi, at lejerne havde toiletrum med oplukkeligt vindue, gulv med terrazzo, fliser over håndvask, køkken med gulvareal på mindst 6 m², fliser over køkkenbord, affaldsskakte og centralvarme. Mellem blokkene og bagved blok A var der anlagt et grønt område til ophold og leg samt et gård-wc, der dog blev sløjft i 1972.

Efter ønske fra beboerne opførte Eske Kristensen en garagebygning med fire garager bagved blok A i 1946. Garagen blev opført med glatte mure og rødt tegltag med hovedbygningernes karakteristiske store tagudhæng. I 1957 stod arkitekt Aage Viby Nielsen for opførelsen af 12 garager i pudset gasbeton. Gasbetonen blev valgt, for at den nye bygning skulle ligne de eksisterende blokke. De nye garager havde fladt tag med grønt tagpap og blev placeret parallelt med blok B.

Bygningerne fremstår forholdsvis uændrede, dog er butikkerne i blok B slået sammen, således, at der er to forholdsvis store butikker tilbage, henholdsvis en isenkræmmer og en tæppeforhandler. Blok B's kviste skaber en interessant tagkonstruktion, der sammen med udformning af gitrene på de franske altaner og solens genskær i murene giver indtryk af en nærmest sydlandsk stemning.

Bredalsparken

Bredalsparken afdeling I, II, III

Beliggende: Hvidovrevej 294-322 og 324-334, Claus Petersens Allé 9-31 og 33-43, Neergårds Allé 1-7, Berners Vænge 2-38 og 1-33, Sognegårds Allé 46-68, 35-39 og 70-86 samt Gurrevej 2-48.

2650 Hvidovre

Bygherre: Dansk Almennyttigt Boligselskab

Opført: 1950-1952

Omfang: 832 lejligheder opført i blokke på 3 etager plus tagetage samt butikker

Bredalsparken afdeling IV

Beliggende: Arnold Nielsens Boulevard 87-129 og 131-177 samt Gurrevej 1-207. 2650 Hvidovre

Bygherre: Dansk Almennyttigt Boligselskab

Opført: 1958-59

Omfang: 463 lejligheder opført i blokke på 3 etager

Arkitekt Emil Hansen stod bag bygningerne på Claus Petersens Allé 33-43, Neergårds Allé 1-7, Hvidovrevej 324-334. Disse bygninger er en del af Bredalsparken, men er således ikke tegnet af Eske Kristensen. De kaldes i daglig tale for Emilieparken.

Hvidovre Sogneråd var, på grund af de særdeles gunstige statslån samt den store bolignød, velvilligt indstillet overfor ideen om socialt byggeri, hvilket betød, at Bredalsparken blev opført blandt mange andre almennyttige byggerier i Hvidovre i tiden efter krigens afslutning.

Bredalsparken blev bygget på Bredalsgårdens matrikel med gården i centrum af byggeriet; en placering, som der ikke er blevet ændret ved siden. Bredalsgården blev senere omdøbt til Hvidborg og er i dag et behandlingshjem for 5-12-årige børn med relationsforstyrrelser.

Byggeriet er opført af gule teglsten i kop-forbandt og tagene er dækket af gule tagsten. Til byggeriet anvendtes desuden præfabrikerede betonelementer til trapperne og de hvide altanbrøstninger. Afdeling II er samtidigt det første byggeri, hvor Eske Kristensen som den første i Danmark indførte en standardetagehøjde på 2,80 m for alt nybyggeri. I facaderne er der for hver 2,80 m trukket en mursten frem, således man fra ydersiden kan se standardetagehøjden. Byggeriet kan betegnes som et overgangsprojekt til det egentlige elementbyggeri.

Eske Kristensens håb var overordnet set, at det var rart at bo i boligerne. Han ønskede at kæde de enkelte blokke sammen med hegnsmure, garager, 3-etagers savtak-formede læskabende bygninger og læplantning for at opnå sluttede og venlige haverum, der skulle skabe en fornemmelse af samhørighed og venlig atmosfære. Derved videreudviklede han en arkitektonisk nyskabelse; nemlig parkbebyggelsen. Dette arbejde skete i fællesskab med havearkitekt Axel Andersen, som formåede at ændre en pløjemark til et område med parkmæssig karakter. Slutresultatet var lys og luft mellem bygningerne samt mange indbydende grønne arealer. I projekteringen af bebyggelsen lavede Eske Kristensen en analyse over de kommende beboerkategorier og fandt frem til, at en stor del af de kvindelige beboere måtte have udearbejde og derfor kom hjem sidst på dagen. Denne viden kombineret med lysundersøgelser af arkitekten Henning Wolmer førte til den valgte orientering af husene, som inkluderede de soldrejede altaner.

Boligerne havde en god udstyrsstandard; blandt andet var der centralvarme i alle rum, varmt vand, fliser osv. Der var tale om relativt store lejligheder som for starten af 50'erne var veludrustede; dette inkluderede garderobeskab og skab i soveværelset. For lejlighederne med spisekøkken var der desuden spisebord og fire stole. Visionen om at bygge for arbejderklassen gik dog ikke helt i opfyldelse, da boligerne i starten af 1950'erne blev dyre at leje. Dette skyldtes bl.a. at regeringen vedtog huslejestop for ældre byggeri, mens huslejen for nyere boliger blev styret af markedskræfterne. Indflytterne blev derfor præget af middelklassen, herunder især

funktionærerne. Ved en beboerundersøgelse i 1951, lavet af Eske Kristensen, viste det sig, at beboernes gennemsnitlige indkomst var højere end gennemsnitsindkomsten i det øvrige Hvidovre.

I denne undersøgelse kom hans store omsorg for den enkelte beboers ve og vel til udtryk. Hans mål var at undersøge, *"hvordan lejerne opfattede, eventuelt værdsatte, de bedringer i lejlighedsstørrelse, indretningen og udstyr, som vi efter bedste overbevisning havde påført dem"*. I undersøgelsen indgik 100 lejligheder i afdeling I. Generelt var beboerne glade for bebyggelsen. Det kom samtidigt frem, at 78 % gerne ville have køleskab, selvom dette skulle betyde en mindre husleje-stigning. Nej-stemmerne kom fra de mindste boliger (1 værelse med kammer), hvor beboerne endvidere var de eneste, der ønskede at skifte altanen ud med et ekstra værelse. Dette understregede Eske Kristensens opfattelse af, at de mindste lejlighedstyper var overbefolkede. I stedet for at lave mindre lejligheder, plæderede han for, at man ved hjælp af industrialisering og rationalisering kunne skabe de nødvendige besparelser på nybyggeriet, så de gode lejlighedsstørrelser kunne fastholdes.

Bredalsparken inkluderede et butikstov, der var tænkt som et naturligt samlende punkt i bebyggelsen. Ideen var, at det daglige indkøbsbehov skulle kunne dækkes lokalt, da kun få beboere havde bil (kun 7 % af beboerne i 1951) og bød på et stort antal forskellige forretninger; blandt andet mejeri, skobutik, ure og optik, frugt og grønt, renseri, bageri, slagter, fiskehandler, boghandel, isenkræmmer, kolonialforretning og bank. Der var desuden mulighed for, at man kunne få varerne bragt ud til døren.

Bredalsparken blev i forbindelse med sit 35 års jubilæum i 1984 gennemgået i tidsskriftet "Tegl". Konklusionen var, at der stadig var tale om en smuk bebyggelse, helt uden tegn på den nedslidning, som ellers prægede de lidt ældre boligbebyggelser samt, at det stadig var et eftertragtet sted at bo. Fra Hvidovre Kommunes side er der fokus på at bevare bygningernes oprindelige udseende, hvilket lokalplanen fra 2001 for området understreger: *"Dette gøres ved at lokalplanen udstikker retningslinjer for f.eks. materiale- og farvevalg på facader og tagflader, ændring af parkeringspladser, uderum og bevaring af træer, evt. fremtidige udbygninger mm."* Formålet er *"at sikre bevarelsen af de store arkitektoniske og landskabsmæssige værdier, der knytter sig til parkbebyggelsen Bredalsparken, og herunder at værne om kvalitetene i bebyggelsen og tilstræbe at bevaring og istandsættelse sker i overensstemmelse med bygningernes stil og arkitektur"*.

Byggeriet fremstår i dag stort set uændret. Der er dog visse af bygningerne, der har undergået små forandringer. Blokkene ud mod Arnold Nielsens Boulevard samt Slangehuset ved Gurre Allé har fået altaner. På opførelstidspunktet var der ikke råd til altaner, hvorfor disse er blevet påsat langt senere i en glat udformning med buede metaltag i stedet for de karakteristiske, præfabrikerede og soldrejede altaner. Man kan diskutere, om ikke altaner i en udførsel tættere på det oprindelige havde været mere ønskelig, men altanernes buer stemmer formmæssigt godt overens med Eske Kristensens karakteristiske buede indgangspartier.

Hvidovrebo afdeling VII

Beliggende: Tavlekærsvej 34-162, Kærstykkevej 29-113. 2650 Hvidovre

Bygherre: Arbejdernes Andelsboligforening i Hvidovre, Hvidovrebo

Opført: 1952-53

Omfang: 107 lejligheder opført i blokke på 2 etager samt vaskeri, varmecentral og børnehave

I begyndelsen af 1950'erne var der både stor bolignød og høj arbejdsløshed, hvilket medførte, at regeringen udstedte flere gunstige byggelove, der skulle få gang i byggeriet. Eske Kristensen udtænkte i denne forbindelse en vision for at kunne rationalisere byggeprocessen, således at de nødvendige nye boliger kunne bygges hurtigere og med ufaglært arbejdskraft. Denne vision blev til betonelementbyggeriet. En af hovedforudsætningerne for udførelsen af visionen var inddragelsen af de ufaglærte arbejdere, hvilket førte til konflikter med murerfagforeningen. Murerne forsøgte at blokere byggeriet, men voldgiften afgjorde sagen til de ufaglærtes fordel, hvilket betød, at byggeriet blev til en realitet. Hvidovrebo afdeling VII blev derved den første danske etageboligbebyggelse opført som montagebyggeri, og blev i 1952 omtalt som et sensationsbyggeri, der tiltrak både dansk og udenlandsk presse.

Eske Kristensen tegnede oprindeligt et forslag med højhuse, men pga. Hvidovre Kommunes byplan, der ikke tillod for høj bebyggelse, blev det i stedet til et byggeri med rækkehuse. Ved opførelsen var indervæggene ved hver bloks altaner og terrasser malet i fire forskellige farver, hvorfor byggeriet fik tilnavnet Papegøjehusene. Det brede grønne naturareal ned gennem de to blokke skyldtes projekteringen af Engstrands Allé, der dog aldrig blev til noget. Afdelingen har ydervægge af præfabrikerede facadeelementer i grå beton malet hvide med en anelse aluminiumsgråt, store tagudhæng, der er beklædt med smalle trælistes og imprægneret med mørkebrun træbeskyttelse samt tag af gråt eternit.

Forud for opførelsen af afdeling VII opførte Eske Kristensen et forsøgshus i Herlev for at undersøge støbningen og samlingen af de færdigstøbte betonelementer samt omkostningerne ved det utraditionelle byggeri i sammenligning med det traditionelle byggeri. Et kontrolprojekt i muret byggeri med træbjælkelag viste en 13 % besparelse ved elementbyggeriet.

Det nye ved fremstillingsformen i denne bebyggelse er især færdigstøbningen af ydervæggene, etageadskillelserne samt fremstillingen af færdigstøbte facadeelementer. Støbningen af betonelementerne foregik på en feltfabrik på byggegrunden. Fundamentterne blev støbt i standardforme af hård, olieret Masonite, hvilket gav en overflade, hvor pudsning ikke var nødvendig. Dog måtte væggene indvendigt afpudses af murere, hvilket forsinkede færdiggørelsen af byggeriet.

Eske Kristensens drøm var, at de fabriksfremstillede bygningsdele, modulbyggeriet, ville give de mindre håndværkere en chance for at kunne konkurrere med de store firmaer; *"ved hjælp af målkoordinering og industriel fremstilling på hertil velindrettede fabrikker, kunne udføre præfabrikerede ret små komponenter, som i alle tænkelige kombinationer kunne benyttes af alle håndværkere til opførelse af byggeri i mindre enheder"*. Han måtte til sin skuffelse se, at de store entreprenørfirmaer i stedet blev vinderne af den konkurrence.

Eske Kristensen skrev en artikel i Byggeindustrien den 10. februar 1954 *"Hvad har vi lært af Engstrands Allé og Bellahøj?"* hvori han gjorde rede for, hvorledes hans iagttagelser under byggeriet ville kunne bruges til gavn for det fælles mål; nemlig at bygge flere, rummeligere, mere veludstyrede og billigere boliger end hidtil. Han understregede samtidig, at målet var at gøre selve byggeprocessen billigere, ikke at vælge betonstøbte huse over det mere traditionelle murede byggeri. Eske Kristensen fremhævede i en tale i 1978, at betonen ikke ville have fået det dårlige ry og modstand, som den fik, hvis man havde forstået at arbejde mere med mindre bygninger og

mere varierede facader. Betonelementbyggeriet i 1970'erne fik sit dårlige ry, fordi man netop var gået over til at opføre alt for store, samlede boligområder, der skabte et monotont og forstemmende bybillede uden oplevelse.

Hvidovrebo afdeling VII fremtræder i dag helt anderledes end ved opførelsen. Blandt andet er der røde Decra tage, gavlene er ændret og de karakteristiske indervægge ved altaner og terrasse, oprindeligt malet i fire forskellige farver i hver blok, er blevet malet med en ens hvid farve. Lejlighederne er dog stadig særdeles eftertragtede og afdelingen har en lang venteliste.

Hvidovrebo afdeling VI

Beliggende: Strandhavevej 2-214, Strandmarksvej 33-39. 2650 Hvidovre

Bygherre: Arbejdernes Andelsboligforening i Hvidovre, Hvidovrebo

Opført: 1954-56

Omfang: 232 lejligheder opført i blokke på 2 etager samt butikker, børnehave m.m.

Forudsætningen for, at opførelsen af afdeling VI blev rentabel, var at genanvende elementformene og feltfabrikken fra afdeling VII, hvilket betød, at betonelementernes mål og udseende var fastlagt på forhånd. Hvidovrebo afdeling VI var i denne forbindelse totalprojekteret; arbejdsoperationerne var tilrettelagt sådan, at man opnåede en glidende rytme med fuld udnyttelse af materialer, værktøj og håndværkere. Derved skete en videreudvikling fra byggeriet af afdeling VII, som på trods af sit afdelingsnummer blev opført først. Man brugte erfaringerne fra afdeling VII, hvilket blandt andet medførte, at man ændrede på konstruktionen af murene, således, at det ikke var nødvendigt at bruge murere til at pudse murene af. Dette arbejde havde nemlig været en af hovedgrundene til forsinkelsen af afdeling VII.

Afdelingen er opført med ydervægge af præfabrikerede facadeelementer i grå beton og malet hvide med en anelse aluminiumsgråt. Taget er beklædt med gråt eternit og har store tagudhæng med smalle trælisters imprægneret med mørkebrun træbeskyttelse. Vinduer, døre og rækværker er malet hvide. Hoveddøre og den indbyggede vareleveringsboks er af teak med fyrretræskarme. Et af byggeriets kendetegn er de store, karakteristiske trappeopgange.

Det væsentlige for Eske Kristensen ved opførelsen af byggeriet var *"gennem anvendelsen af forholdsvis små og lukkede 'haverum' at opnå en intim og hyggelig, ikke mindst for børnene, letopfattelig lille verden, en stemning i retning af 'vores gård'."* Byggeriet er opført i blokke for at undgå de, ifølge Eske Kristensen, mindre gode hjørnelejligheder. De enkelte blokke er desuden forskudte for at opfylde visionen om lys og luft til alle lejligheder. Blokkene er forbundet via lave udhusbygninger, som binder 3 gavle sammen, således de er lukket ud mod vejen og skaber de ønskede haverum, hvori der ikke er indblik fra vejen.

Eske Kristensen forestillede sig under projektarbejdet, hvordan brugernes dagligdag ville se ud, og har i denne forbindelse i projektbeskrivelsen skrevet en fortælling om familien Larsen, der beskriver, hvorledes arkitekturen er med til at skabe en ramme om det gode liv. Lejlighederne havde en væsentlig større udstyrspakke end normalt, og der var brugt kvalitetsmaterialer. Boligerne indeholdt blandt andet køkkener med rustfri stålvaske, el-komfur og køleskabe, spiseplads med bord og bænke, badeværelser med brusebad og vindue til det fri, el-radiatorer, el-varmtvandsopvarmning samt dobbeltvinduer. Til hjælp for husmoderen var der indbygget vareleveringsskab ved hoveddøren. Gennem bebyggelsen projekterede Eske Kristensen en vandresti, der endte ved Hvidovre Havn. Desuden var der til byggeriet fælles vaskerianlæg, udhuse med plads til cykler, pulterkamre, legehuse, børnehave samt fritidshjem. På hjørnet af Strandmarksvej og Strandhavevej var der opført en selvbetjeningsbutik til de daglige indkøb.

Eske Kristensen mente, at det var oplagt og lærerigt at spørge beboerne, hvad de syntes om lejlighederne. Han iværksatte derfor en brugerundersøgelse blandt beboerne i de første byggeafsnit. Denne undersøgelse inkluderede 86 ud af de opførte 130 lejligheder og afslørede, at beboerne var meget tilfredse både med boligerne og fællesarealerne. Samtidigt udtrykte de adspurgte en generel tilfredshed med både lejlighedens størrelse samt de enkelte rum. De adspurgte beboere var desuden meget tilfredse med udstyret i lejlighederne; herunder det faste spisebordsarrangement, skabe og el-komfur. Altan og udestue var også et hit. Konklusionen på beboerundersøgelsen var, at hele 98 % af de adspurgte var absolut tilfredse med at bo i bebyggelsen.

I anledning af Andelsboligforeningen Hvidovrebo's 50 års jubilæum den 12. maj 1997 udgav foreningen et hæfte med gennemgang af afdelingerne samt interviews med nogle af beboerne. Konklusion var, at Hvidovrebo som helhed stadig er et godt sted at bo. Hæftet beskriver samtidigt de første syv afdelinger som eftertragtede boliger med deres helt eget særpræg, hvilket i den grad også er gældende for afdeling VI.

Hvidovrebo afdeling VI fremstår i dag tæt på sin oprindelige udførelse. De grønne arealer omkring bygningerne virker velholdte og indbydende, og elementbyggeriets struktur træder tydeligt frem både i facader og gavle. De, på opførelstidspunktet, udskældte trappeopgange og åbne altangange, bryder facaden op på en spændende og karakteristisk måde. Hvidovrebo afdeling VI er et indlysende eksempel på de muligheder, som elementbyggeriet gav, samt et fremragende eksempel på, at betonbyggeriet kan have store arkitektoniske værdier, hvis det bliver benyttet optimalt.

Grenhusene

Beliggende: Grenhusene 1-211. 2650 Hvidovre

Bygherre: Dansk Almennyttigt Boligselskab

Opført: 1957-58

Omfang: 158 tæt-lave sammenbyggede enfamiliehuse bygget i 1 etage samt kollektiver

Grenhusene er en del af komplekset Bredalsparken og blev opført, fordi boligselskabet ønskede, at parkbebyggelsen skulle suppleres med haveboliger til de boligsøgende, der ønskede egen have. Ved opførelsen er der tænkt på den økonomiske fordel ved sammenbygning af gårdhavehusene i blokke, samtidigt med, at der er lagt vægt på, at beboerne har adgang til fælles grønne områder ved siden af haverne. Grenhusene fik deres navn fra situationsplanen; den pergolaoverdækkede adgangssti tjener som grenen, der indeholder husenes forstue, badeværelse, bryggers og udhus. Resten af de lave beboelseshuse ligger skiftevis til højre og venstre med lukkede haver som kviste ud fra grenen.

Der blev foretaget forskellige foranstaltninger, der skulle forenkle, simplificere og billiggøre byggeriet. Dette skete blandt andet ved hjælp af færdigstøbte, mørkegrå betonelementer, der udgjorde husenes vægge. Byggeriet blev samlet i 21 blokke. Gennem hver blok løber en adgangssti, der binder husene sammen. I denne adgangssti eller gren, er samtlige installationer og ledninger indlagt, hvorfra der med korte stikledninger skaffes forbindelser med husene. Kloak- og vandledningerne blev nedlagt i jorden under fliserne i adgangssten, mens centralvarme-, el- og telefonledninger ligger under loftet i grenens bygninger. Tynde ydervægge og skillerum gav en arealgevinst på 9 %, eller 41 kr., hvilket betød, at kvadratmeterprisen for byggeriet var på 410,- kr. Husene havde flade tage dækket med mørkt tagpap.

Eske Kristensens vision bag byggeriet var at forene enfamiliehusets intime have med etagelejlighedens økonomiske fordel ved fællesanlæg og installation. *"Jeg har anset det for væsentligt at gøre hele bebyggelsen venlig og måske lidt provinsagtig, i dette ords bedste betydning. Jeg skjuler ikke, at de smalle gyder i Dragør i den henseende har inspireret, men adgangsstierne i den nye bebyggelse bliver dog noget bredere. Ringvejen får ingen fortov, for den er kun beregnet til den kørende færdsel"*. Den interne ringvej er dog blevet forsynet med fortov.

En af Grenhusenes mest markante kendetegn er beskyttelsen af privatlivet. Vinduerne fra husenes bagsider er anbragt så højt, at man kun kan kigge ud ved hjælp af en stige. Der er derfor ingen indblik fra de andre haver eller huse. På den måde blev der skabt et ugeneret og frit familieliv, i en have, der således kan tjene som en slags udestue. Husene består desuden af et velindrettet køkken med el-komfur og termostatstyret ovn, samt et grovkøkken for klatvask, skopudsning etc.; begge steder indrettet med stålvask. Badeværelse med brusebad samt elektrisk vandvarmer til køkken og bad. Soveværelse og mellemgang med skabe. Hvert hus har eget pulterrum med plads til cykler, haveredskaber etc. Projektplanlægningen inkluderede diverse fællesarealer, herunder kedelrum, vaskerum med vaskemaskiner, rum for børneparkering, hobbyrum, værkstedsrum, garager og butikker på hjørnet af Arnolds Nielsens Boulevard og Biblioteksvej.

Kort tid efter Grenhusenes opførelse opstod der stor debat omkring byggeriets holdbarhed. På et møde mandag den 16. marts 1959, arrangeret af de samarbejdende boligforeninger i Hvidovre, rejste en lejer spørgsmålet om, hvorvidt byggeriet efter at have været i brug i 6 måneder allerede var saneringsmodne. Den unavngivne lejer gav byggeriet en sønderrivende kritik og øgenavnet "Rævefarmen" og sagde desuden: *"Dørene kan ikke lukkes – skillevæggene falder ned – loftet er så utæt, at man kan undvære lys i de månebelyste aftener – vinduesrammerne gaber indtil 3-4 cm, og sådan kunne jeg blive ved"*. Hvidovre Avis besøgte derfor beboerne i Grenhusene og talte med såvel tilfredse som utilfredse lejere. De konkluderede i en artikel i avisen fredag den 17. april 1959, at husene var gode nok, på trods af forhold, der kunne kritiseres. Hovedkritikpunkterne var, at

husene kunne have været tætnet bedre, at isoleringen ikke var helt i orden, og at den håndværksmæssige udførelse af visse enkeltheder, her tænkes især på udhuset, kunne have været bedre.

På trods af det fremstår Grenhusene i dag stort set uændrede og er en eftertragtet afdeling i Hvidovrebo. Adgangsstierne med de hvidmalede pergolaer giver bebyggelsen et hyggeligt, nærmest landsbyagtigt præg, mens de skiftevis liggende indgangspartier sikrer privatlivets fred.

Brøndby Rådhus

Beliggende: Park Allé 160. 2605 Brøndby

Bygherre: Brøndby Kommune

Opført: 1957-2002

Omfang: Opført af fem omgange, en-etagers fløje omkring atriumhaver, den nordlige fløj dog med en overbygning

Den 30. november 1959 indvies et helt nyt rådhus i Brøndby. Indtil da blev de kommunale opgaver varetaget i andre bygninger, blandt andet på loftet af fattiggården ved Park Allé tæt på Vestvolden og på den tidligere Brøndbyvester Skole på Sognevej. I takt med Brøndby Kommunes befolkningsvækst, hvor indbyggertallet steg fra 5.000 i 1950 til 25.000 i 1964, blev kommunens opgaver mere omfattende. Derfor blev Eske Kristensen hyret til at tegne et nyt rådhus til Brøndby Kommune.

Eske Kristensens hensigt bag udformningen af byggeriet var, at rådhuset skulle kunne udbygges i takt med indbyggertallets vækst, hvorfor første del mest af alt blev betragtet som en beskeden begyndelse til et større kompleks. Den første del, ud af i alt fem planlagte dele, blev indviet i 1959 og rummede Borgmesterkontoret og Økonomisk Forvaltning. Allerede få måneder efter indvielsen blev første udvidelse sat i gang, så administrationsområdet fordobledes. Den sidste udvidelse, som Eske Kristensen var arkitekt på, fandt sted i 1986, og indeholdt foruden en udvidelse af rådhuset, opførelsen af retsbygningen.

Brøndby Rådhus er opført af gule mursten med flade, mørke tegltage. Vinduernes yderkarme er i hvidmalet fyr, lamelskodder og de oplukkelige vinduesramme er i teak, mens døre og diverse pyntelister er udført i eg. Brøndby Rådhus blev i 1963 tildelt et diplom fra Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse.

Eske Kristensen pointerede i sin tale ved indvielsen den 30. november 1959, at rådhuset skulle være net uden at være pralende. Han udtalte ved denne lejlighed følgende; *"Kommunalbestyrelsen ønskede ikke en pragtkaabe svøbt om et imponerende og dominerende bygningsanlæg, men en jævn, smuk frakke om en beskeden og velfungerende bygning"*. En af Eske Kristensens mærkesager var omsorg for det enkelte menneske, hvilket den enkle, men funktionelle arkitektur understreger.

Der blev samtidigt lagt vægt på, at de repræsentative lokaler blev indrettet så smukt som muligt og med en kvalitet, der understregede kommunalbestyrelsens placering i samfundet. Byrådssalen blev møbleret med gedigne træmøbler fremstillet af snedkermester Ludvig Pontoppidan.

I takt med velfærdsstatens udbyggelse med skoler, alderdomshjem, rådhus etc., forventede Eske Kristensen, at der ville opstå øget kontakt mellem borger og myndighed. Dette betød, at han indtænkte borgerens rolle i projekteringen af rådhuset. Grundtanken var, at den enkelte borger skulle føle sig velkommen i administrations hus, uanset om vedkommende kom *"for at yde bidrag eller nyde hjælp"*. Bygningens opførelse i en enkelt etage tog hensyn til, at der ville komme flere ældre, som ikke kunne klare trapper. Samtidigt ønskede Eske Kristensen at give brugerne en fornemmelse af, at de var i kontakt med det frie rum, uanset hvor i bygningerne, de befandt sig. Han var imod, at folk skulle sidde og vente i mørke rum, og lagde i stedet vægt på, at der var lys og udsigt til alle sider. Denne tankegang blev desuden understreget gennem de små atriumhaver, gårdhaven samt rådhushaven.

I 1999 fik rådhuset en ny bemandet forhal, der samtidigt tjener som nyt indgangsparti til rådhuset. Denne indgang blev bygget i pavillonstil med mange glaspartier og er ulig de foregående udvidelser ikke i stil med Eske Kristensens arkitektur. Den, hidtil, sidste udvidelse fandt sted i

2002, hvor der blev bygget en overbygning på 1700 m² på den nordlige fløj. Udbygningen var med på de oprindelige tegninger, men blev tegnet af kommunens egen arkitekt Lars Thøger.

Schneekloth Gymnasium

Beliggende: Brøndby Møllevej 2-6. 2605 Brøndby

Bygherre: Undervisningsministeriet

Opført: 1967-1969

Omfang: En-etages fløje omkring 2 atriumhaver

I 1854 oprettede Hans Schneekloth en skole for drenge på Vesterbro under navnet Realskolen for Frederiksberg og Vesterbro. Skolen flyttede adresse flere gange, og undergik desuden flere navneforandringer. I 1969 flyttede skolen, der i mellemtiden havde fået navnet Statsgymnasiet Schneekloths Skole, til Brøndby i Eske Kristensens nyopførte bygninger på Brøndby Møllevej. Flytningen skyldtes, at der på den daværende placering på Frederiksberg ikke var tilstrækkelig elevgrundlag, hvorfor det syntes oplagt at flytte skolen til forstæderne, hvor eleverne befandt sig. Ved samme lejlighed begyndte gymnasiet at optage piger.

Schneekloth Gymnasium består af en-etagers fløje opført i hvide kalksandsten lagt i kop-forbandt og præfabrikerede jernbetonsøjler samt flade tage belagt med mørkt tagpap. Bygningerne var opført med solafskærmning, der bestod af høvlede lister over et galvaniseret jernophæng. Centralt i byggeriet var henholdsvis en gårdhave og en botanisk have. Schneekloth Gymnasium er opført ca. 10 år efter starten på byggeriet af Brøndby Rådhus, og giver udtryk for samme vision; at det skulle være en bygning, der ikke via sin højde dominerede over de lave omgivelser. Derved skabes en uprætentiøs bygning, hvor der er lagt vægt på adgangen til det fri.

Dog var alle ikke lige begejstrede for arkitektens vision, hvilket en artikel i tidsskriftet Gymnasieskolen den 7. april 1970, udgivet af Gymnasieskolernes Lærerforening, understregede. Martin Løffler kritiserede i denne artikel især de lange afstande, som etplans byggeriet medførte, samt mindre ting; blandt andet adgangsforholdene til samlings salen, for dårlige depotrum samt mangel på en salgsdisk i kantinen. Dog mente han, at det var lykkedes for arkitekten at skabe en behagelig indre atmosfære med lyse klare farver og næsten overalt udsigt til haverne. Samtidigt fremhævede han de gode materialer på vægge og loft. Disse kvaliteter medførte, at på trods af, at han kaldte byggeriet for en "Schneekloth-skandale", alligevel fandt, at man ville blive glad for den nye bygning, når de værste indretningsfejl blev rettet.

Den 1. januar 1986 overtager Københavns Amt gymnasiet, og navnet bliver ændret til Schneekloth Gymnasium. Imidlertid medfører en overkapacitet på gymnasierne i Københavns Amt, at der i 1990 bliver truffet en beslutning om at nedlægge gymnasiet. I efteråret 1990 arrangerer gymnasiets elever flere demonstrationer og møder, hvor de kæmper for at få lov til at beholde skolen. På trods af dette bliver gymnasiet lukket den 30. juni 1992 efter de sidste eksamener for de tilbageværende 100 elever og 19 lærere. I skolens årshæfte for 1992, nr. 139, er der en redegørelse for forløbet omkring lukningen.

Bygningerne overtages af SOSU-C, Social- og Sundhedsuddannelse Centret, der begynder at flytte ind i skolens tomme undervisningslokaler allerede i sidste skoleår.

Schneekloth Gymnasium fremtræder i dag anderledes end det byggeri, Eske Kristensen opførte. Indgangspartiet domineres af nogle trælignende søjler i stål og glas. Desuden har bygningerne fået nye solafskærmninger, som ikke minder meget om de oprindelige, men til trods for dette, passer de godt til bygningerne.

Brøndby Retsbygning

Beliggende: Park Allé 160. 2605 Brøndby

Bygherre: Brøndby Kommune

Opført: 1986

Omfang: En-etages fløje omkring atriumhaver

Ifølge et interview i Folkebladet den 5. november 2003 med den forhenværende borgmester for Brøndby, Kjeld Rasmussen, underskrev Brøndby kommunalbestyrelse i 1978 en lejekontrakt med Justitsministeriet. Kontrakten omfattede udlejningen af et grundareal på 5.500 m² jord ved Brøndby Rådhus for 1,- kr. om året i 80 år. Der blev dog sat visse krav forud for indgåelsen af den fordelagtige udlejningskontrakt. Kommunen sikrede sig grundens brug; *"Lejeren forpligter sig på det lejede areal udelukkende at opføre en eller flere bygninger til brug for Brøndby retskreds"*. Det var desuden et krav, at bygningen fik fælles indgang med rådhuset og at bygningen fik samme arkitekt som rådhuset. En af grundene til, at kommunalbestyrelsen var interesseret i, at bygningerne lå i forbindelse med hinanden, skyldtes ifølge Kjeld Rasmussen, at det ville lette administrationen. Tingbøgerne skulle nemlig hentes i retsbygningen, såfremt man ønskede at bruge dem på rådhuset.

Brøndbyernes Retsbygning, som byggeriet hed på grund af kommunens daværende navn, blev opført på samme tidspunkt som endnu en udvidelse af Brøndby Rådhus. Den markerer samtidigt den sidste udbygning af rådhuset, som Eske Kristensen medvirkede i.

Retsbygningen er forbundet med Brøndby Rådhus via en mellemgang og er opført i samme stil som rådhuset. Dette betyder, at den er opført af gule mursten, har flade, mørke tegltage samt at vinduernes yderkarme er i hvidmalet fyr, lamelskodder og de oplukkelige vinduesramme er i teak, mens døre og diverse pyntelister er udført i eg.

Da retsbygningen er bygget i samme ånd som Brøndby Rådhus, er det samme visioner, der præger byggeriet; nemlig tanken om funktionalitet og enkelthed, uden at virke prætentios. Der er lagt vægt på adgangen til det frie, hvorfor byggeriet inkluderer små atriumhaver, hvilket sikrer lys og udsigt til alle sider.

De tidligere retskredse i Hvidovre, Rødovre, Brøndby, Gladsaxe, Glostrup, Taastrup og en del af Ballerup blev slået sammen til Glostrup Retskreds den 1. januar 2007, og i den forbindelse flyttede Brøndby Ret til Glostrup i løbet af 2007. Justitsministeriet prøvede at sælge bygningen til Brøndby kommune, der gerne ville købe den, men de to parter kunne ikke blive enige om en pris.

Retsbygningen lå derefter tom i nogle år; den 12. januar 2009 blev bygningen indskudt i Statens Ejendomssalg A/S (Freja Ejendomme). Bygningen bliver i dag brugt af Brøndby Kommune til Løn & Personalekontor og fremtræder nærmest uændret.

Globus Cyklefabrik

Beliggende: Vibeholms Allé 7. 2605 Brøndby

Bygherre: Tømrermester Enoch Petersen

Opført: 1938-1940

Omfang: 6511 m² stor grund med fabrik opført i 2 etager. Desuden lukket gård med arbejdsplads for på- og aflæsning, samt garageanlæg, cykelstald og affaldsrum

Globus startede som cykelfabrik men producerede under Anden Verdenskrig dele til tyske flyvemaskiner. Cyklerne solgtes i en forretning på Vestre Farimagsgade 11 i København indtil 1940. I 1941 optræder Globus ikke i Kraks firma- og fagregister som cykelfabrikant. Det er dog uvist, om dette betyder, at fabrikken på dette tidspunkt var gået over til udelukkende at lave flyvemaskinedele til tyskerne.

Fabrikken var opført af sorterede, hvidgule maskinsten med vandfaldsfuge i stenens farve, taget var udført som gitterkonstruktion med stort tagudhæng og dækket med hvidgrå eternitbølgeplader. Ved projekteringen lagde Eske Kristensen vægt på at trække fabrikken et stykke tilbage fra Roskildevej, således at der skabtes et grønt areal. Ved opførelsen vejede Eske Kristensen det økonomiske aspekt tungt, hvilket medførte, at Globus blev en meget billig bygning; et aspekt, der kom til udtryk i bygningens konstruktion.

Globus Cyklefabrik blev den 6. juni 1944 saboteret af den danske modstandsbevægelse BOPA på grund af dens produktion for besættelsesmagten. Det var én af besættelsetidens største sabotageaktioner, hvor op mod 100 mand deltog. Fabrikken var stærkt bevogtet, så de mange modstandsfolk var nødvendige for, at vagterne, som i øvrigt var nazi-venlige danskere, kunne overmandes. Da det var sket, kørte modstandsfolkene en lastbil lastet med 175 kg. trotyl ind i selve fabrikken, og bragte den til sprængning. Bygningerne blev fuldstændigt raserede.

Globus søgte Brøndbyernes sogneråd om tilladelse til at genopføre fabrikken den 16. september 1944, dog skulle den nye bygning forsynes med højt tegltag i stedet for det tidligere flade. I ansøgningen stod nævnt, at de eksisterende fundamenter bibeholdes, samt at etageadskillelserne udføres af tømmer delvis fra de gamle bygninger. Tegningerne af byggeriet blev medsendt, men disse er desværre gået tabt. I ansøgningen om byggetilladelse blev det desuden understreget, at der på fabrikken udelukkende skulle fabrikeres cykler. Bygningsattesten blev udstedt den 23. januar 1946, men der blev ikke længere produceret cykler i fabrikken.

Ved et brandsyn den 28. december 1945, forud for udstedelsen af bygningsattesten, bemærkede brandinspektøren diverse brandsikringsmæssige mangler. Brandinspektøren mødte desuden et helt andet firma på grunden, nemlig Metalino, der lavede beslag. Globus havde, af uvisse grunde, solgt bygningen til dem i færdig stand. Brdr. Hilfling Petersen A/S ejede fabrikken igennem en ukendt årrække, indtil de solgte den Fredensborg VVS A/S, der som ejer, lejede fabrikken ud til Ernst Nielsen & Co, senere Enco A/S. Bygningen ejes i dag af Main Road Invest A/S, der har opkøbt flere matrikler i området. Det er meningen, at Globus gamle grund skal indgå i Brøndby Kommunes helhedsplan for Priorparken og Vibeholm, hvor der lægges vægt på at samle områderne til brug for kontor- og serviceerhverv.

Globus genoptog i øvrigt produktionen den 25. september 1944 på en virksomhed på Orlogsværftet på Flådestationen Holmen. Det er dog uvist, hvor længe, de havde fabrik på denne adresse, samt, hvad de producerede.